

pers was gelijkgeschakeld, de omroepverenigingen waren 'geconcentreerd', de SDAP en het NVV waren onder NSB-commissarissen geplaatst, er was een apart departement van volksvoorlichting en kunsten opgericht, het departement van onderwijs had een pro-Duitse leider gekregen, een Nederlandse Arbeidsdienst was in voorbereiding en voor het charitatieve werk had zich een nieuwe stichting gepresenteerd: de Winterhulp Nederland. Deze gelijkschakelingspolitiek was het die Seyss-Inquart met kracht wenste voort te zetten. Allerwege diende dus in het organisatieleven het leidersbeginsel ingevoerd te worden en waar dat maar mogelijk was, moesten de leidende posities door nationaal-socialisten of anderszins pro-Duitse personen ingenomen worden. Het doel was, een Nederland te scheppen dat zich harmonisch bij of in *Gross-Deutschland* zou voegen. Of dat Nederland formeel een zekere mate van zelfstandigheid zou behouden dan wel een *Gau* zou worden van het *Dritte Reich*, bleef voorshands een open vraag.

Successievelijk zullen wij nu de verschillende vormen van Seyss-Inquarts gelijkschakelingspolitiek beschrijven; daarbij zullen wij uiteraard tegelijk aandacht besteden aan het verzet waar die politiek op stuitte. Achtereenvolgens zullen wij behandelen: de symptomen van wat men het verduitsingsbeleid zou kunnen noemen; de gelijkschakeling van het bestuursapparaat; het eerste werk van het departement van volksvoorlichting en kunsten; pers en radio; de greep naar het onderwijs en naar de jeugd; de gelijkschakeling van de organisaties van arbeiders, werkgevers en boeren; het ingrijpen op verenigingsgebied; de oprichting van de Nederlandse Volksdienst; en tenslotte de pogingen om alle artsen in een door een NSB'er geleide 'Nederlandse Artsenkamer' te verenigen. De reorganisatie van het bedrijfsleven en de Nederlandse Arbeidsdienst komen eerst in ons volgende deel aan de orde. De tijdgrens nemen wij bij dit alles niet te nauw. Enkele thema's (pers en radio bijvoorbeeld) zullen wij in dit hoofdstuk ook na juli '42 beschrijven, de behandeling van andere (de strijd van het protestants bijzonder onderwijs en het verzet der kunstenaars) zullen wij in hoofdstuk 8 van dit deel voortzetten.

Een gecompliceerd geheel? Wellicht. Maar er lag een duidelijke conceptie aan ten grondslag en er zat lijn in, en wij zijn er van overtuigd dat conceptie en lijn Seyss-Inquart en zijn *Generalkommissare* scherp voor ogen stonden wanneer zij bijeenkwamen voor hun *Chefsitzungen* om daar de directieven te bepalen die met name in '41 en '42 diep ingrepen in de Nederlandse samenleving.